

Partimotion

Motion till riksdagen 2015/16:2980

av Andreas Carlson m.fl. (KD)

Barns och ungas uppväxtvillkor

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om välfärdsparadoxen för barns och ungas uppväxtvillkor och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om familjens betydelse för barns och ungas uppväxtvillkor och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att familjesäkra politiken och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om betydelsen av varierade barnomsorgsformer och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vårdnadsbidrag i alla kommuner och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barngruppernas storlek i förskolan och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skolans betydelse för barns uppväxtvillkor och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om elevhälsans betydelse och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att ge barn rätt till en giftfri vardag och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppmärksamma den psykiska ohälsan och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Sverige har stått sig väl jämfört med många andra länder i tider av ekonomisk oro. Trots finans- och skuldskris har reformer kunnat genomföras av Alliansen för jobb och välfärd. De problem och de förslag vi beskriver i den här propositionen ska ställas i relation till detta. I början av 2013 höll The Economist – en av världens mest ansedda tidskrifter – upp Sverige och Norden som föredömen. Vi har lyckats hitta en modell som kombinerar ekonomisk tillväxt med fortsatt social trygghet och stabila statsfinanser. Globalisering, ökad rörlighet av människor, varor och kapital, teknisk utveckling, minskad kollektivism och ökad jämställdhet har tjänat oss väl. Men det finns baksidor.

Det vi kan se är en välfärdsparadox: ”Barn och unga mår inte så bra som de har det”, som någon har uttryckt det. I genomsnitt får barn och unga det ekonomiskt bättre och bättre i Sverige. Samtidigt är rotlöshet, ångest och bristande framtidstro vardag för alltför många. Vi ser att skolresultaten sjunker och många unga har svårt att få jobb. Den psykiska ohälsan hos barn och unga oroar. Förskrivning av antidepressiva läkemedel till barn och unga ökar. Trots att det har skett en kraftig nedgång i självmordsstatistiken generellt så har antalet självmordsförsök bland barn och unga ökat. Att må bra handlar inte bara om pengar och standard, utan om mycket mer än så. Och att vi fått det bättre i genomsnitt betyder inte att alla har det bra.

Hur våra barn och unga mår är framförallt viktigt i sig – här och nu – för varje enskilt barn. Men det är också viktigt på sikt, för samhället i stort. De mänskliga resurserna blir en allt mer avgörande faktor för ett lands ekonomiska utveckling och konkurrenskraft. På en framtida världsmarknad kan inte Sverige konkurrera med pris utan med kunskap, kompetens och kvalitet. Och människor som har balans i tillvaron och mår bra lär sig mer och presterar bättre. Hemmiljön, familjelivet och uppväxtförhållandena påverkar vår hälsa och livskvalitet. En sund och framgångsrik utveckling av samhället och landet måste därför utgå från familjens villkor och vardag – alla familjers, oavsett hur familjen ser ut. Ingen människa kan fungera optimalt i sina olika roller i livet om man inte har balans i tillvaron. Detta är viktigt i det lilla men också i det stora. Det är viktigt för oss som vuxna, men inte minst viktigt för barnen som är helt beroende av föräldrarnas omsorg och fostran.

Familjen är central för samhällsutvecklingen. Det är den gemenskap som i stor utsträckning formar den framtida generationen. En politik som stödjer familjer är helt

centralt och skapar en god spiral som ser till barnens välfärd, individens livskvalitet och ytterst hela landets intressen.

Familjegemenskap och starka sociala relationer är ett så avgörande mänskligt behov att det till och med går att mäta i livslängd. Men också utbildningsresultat, psykisk hälsa med mera påverkas. Starka nära relationer leder också till att barnens framtidsutsikter förbättras och att den sociala rörligheten ökar. Enligt en aktuell metastudie är brist på nära relationer och social isolering lika skadligt för hälsan som rökning och alkoholmissbruk.

Familjernas situation och förutsättningar får långsiktiga effekter eftersom det är där nästa generations medborgare formas. Familjen och de nära relationerna har stor betydelse för våra barns och ungdomars framtidsutsikter. Och betydelsen kommer sannolikt att öka, inte tvärtom, som man kan luras att tro av samhällsdebatten.

Normer i konflikt

Sociologen Richard Sennett ställde frågan: ”Vilka värderingar och vanor kan hålla människor samman när de institutioner de lever i faller samman?” Han menar att dagens samhällsekonomiska system premierar flexibilitet och ombytlighet. Därmed undergrävs de värderingar som bygger hållbara relationer – trohet, lojalitet, långsiktighet. Det blir svårt att förmedla de senast nämnda värderingarna till en uppväxande generation, när samtiden premierar något annat.

När de här värdesystemen frontalkrockar, tenderar kvartalsrapporter att slå ut långsiktiga åtaganden, bildligt talat. Någon har uttryckt det som att ”transaktioner” har ersatt ”relationer” i människors umgänge med varandra. Det är glädjande att antalet separationer mellan föräldrar i Sverige har minskat något hittills under 2000-talet, men minskningen har avstannat de senaste åren. Det är nästan 50 000 barn om året som upplever att deras föräldrar separerar. Vid 17 års ålder har vart tredje barn varit med om att föräldrarna har separerat.¹

En stödande familjepolitik bygger på att uppskatta det värde som familjer ger upphov till, det innebär att respektera politikens gränser och att eftersträva vardagsmakt åt familjerna. Det offentliga ska vara med och stödja – att skapa så bra förutsättningar som möjligt för enskilda personer, familjer och större nätverk av människor att hålla samman. Stödet ska bygga på frivillighet. Föräldrar som har ensamt ansvar för sina barn kan behöva ett särskilt stöd i sin viktiga uppgift att ge sina barn goda uppväxtvillkor. En

stödande familjepolitik ska också innehålla stöd till de familjer där föräldrarna väljer att separera och stöd till de familjer där en av föräldrarna av någon anledning inte är närvarande. Forskningen visar att hur en separation går till och hur familjen väljer att ordna sitt liv efter en separation spelar stor roll för hur barn mår. Det är viktigt är att föräldrar tar gemensamt ansvar och är närvarande i sina barns liv. En stödande familjepolitik ska därför både ge goda möjligheter för familjer att hålla samman och stöd när relationer tar slut.

Familjens betydelse ökar

Kristdemokraterna ser framför allt tre faktorer som gör att familjens betydelse för barnens välbefinnande snarare ökar än minskar:

Familjen som en depå

Socialpsykologen Lars Dencik påpekar att forskningen om barns situation länge har hållit fast vid ett individualpsykologiskt/utvecklingspsykologiskt perspektiv. Det kan tyckas märkligt om man jämför med forskning på exempelvis migranternas eller kvinnornas situation. De brukar inte frikopplas från sin omgivning, från samhällsutvecklingen. Även barnens situation måste analyseras utifrån alla de samhälleliga förändringar som sker runtomkring dem.

En sådan förändring är att den sammanlagda förvärvsarbetstiden för två småbarnsföräldrar i Sverige har ökat med i genomsnitt tio timmar per vecka mellan 1976 och 2004. Kraven på flexibilitet i arbetslivet och i det sociala livet har inneburit stora påfrestningar på såväl föräldrar som barn. Vårt ”turbosamhälle” innebär väldiga påfrestningar på och utmaningar för våra familjer och för våra barn. Framtiden är mer oförutsägbar än någonsin. Vi vet bara att förändringarna kommer att vara snabba, inte hur de kommer att se ut.

Vi har också haft en socioekonomisk utveckling som fört med sig sociala, kulturella och politiska förändringar. I takt med att människors ekonomiska trygghet har ökat genom utbyggnad av välfärdssystem, så har familjens betydelse ur ekonomiskt trygghetsperspektiv minskat. Fokus på individens frigörelse har ökat, med risk att lämna henne mer ensam och sårbar. Ibland tolkas det som att familjen skulle ha blivit mindre viktig. Undersökningar visar tvärtom att människor fortfarande värderar tid med familjen mycket högt när de prioriterar vad som är viktigt i livet. Familjen fyller även i dagens samhälle en avgörande och omistlig roll. Livet handlar om mer än ekonomisk trygghet.

Utifrån World Values Survey kan man se ett mönster i de värderingsskiften som har skett världen över, Sverige inkluderat. I postindustriella samhällen tenderar fokus att i

allt större utsträckning hamna på självförverkligande. Vårt sammanhang och våra identiteter är inte längre givna. Barns- och ungdomars identitetsformande, både den individuella och gruppidentitet, blir därmed en allt mer komplicerad process.

Lars Dencik jämför barnens tillvaro med ett lopp i Formel 1, där familjen är som depåstoppet: ”Hur man klarar turbolivsloppet beror på vad som sker i depån, dvs. i familjen. Hur man där kan tanka upp tillhörighet, hämta stöd, uppleva värme och återställa sin psykiska balans. Precis som Formel 1-bilarna för sin framfart under ett lopp är beroende av sin depå, är människorna, inte minst barnen, i turbosamhället – i motsats till vad många åskådare föreställer sig som bara låter sig fascineras av själva bilarnas färd på banan – för sin framgång i livet i stigande grad depåberoende.”

Familjen är en jämlikhets- och rättvisefråga

Kristdemokraterna vill ha ett samhälle där ingen hålls tillbaka och ingen lämnas efter. Ett dynamiskt samhällsliv där social bakgrund inte avgör din framtid, där den sociala rörligheten är en realitet. Det ger människor hopp om framtiden och främjar sammanhållningen. Faktum är att välfungerande familjer ger våra barn bättre chanser i livet. Den inflytelserike statsvetaren Robert Putnam hävdar att barns framtidsutsikter till stor del beror på vad deras föräldrar svarar på följande fråga: ”Hur mycket tid tillbringar du tillsammans med dina barn?”

Putnam ser en minskad jämlikhet i möjligheter mellan barn från familjer i olika sociala skikt. Skiljelinjen går mellan de barn som växer upp tillsammans med båda sina föräldrar och de som lever med en ensamstående. Det liberala flaggskeppet The New York Times har i ett längre reportage beskrivit detta med rubriken ”Two classes, divided by 'I do'.” Putnam pratar om USA, men resonemanget kan även appliceras på Sverige. Enligt färsk statistik löper de med en låg utbildningsnivå högre risk att separera än vad de högutbildade gör, vilket också gäller de par där den ena partnern är arbetslös. I rapporten ”Framtida utmaningar för sammanhållning och rättvisa” varnar Charlotta Levay för att ”sociala orättvisor reproduceras genom skillnader i hur väl de nära relationerna fungerar”. Risken för ekonomisk utsatthet är tre gånger så hög bland barn till ensamstående föräldrar jämfört med barn till samboende föräldrar – 28, 2 respektive 9, 1 procent år 2009.

Föräldrars tid och engagemang syns också i elevernas skolresultat. Forskning av Andreas Schleicher, som bygger på uppgifter från föräldrar till 5 000 elever, visar att elever som har föräldrar som läser för dem under de tidiga skolåren presterar betydligt bättre resultat i PISA-mätningarna, oavsett socioekonomiska förhållanden. Bara det att föräldrarna frågar hur deras barn har haft det under dagen, om de har några läxor och visar äkta intresse betyder lika mycket som timmar av privatlektioner.

Genom att stärka familjer, oavsett föräldrarnas utbildningsnivå eller inkomster, kan politiken bidra till att sociala orättvisor minskas och att alla barn får bättre chanser till goda liv. Ett välfärdssamhälle präglad av jämlikhet och rättvisa står alltså inte i motsats till starka familjer. Tvärtom. Starka familjer är en förutsättning för ett sådant samhälle.

”Globaliseringens barn” behöver en fast punkt i tillvaron

Antalet människor som rör sig över gränser och mellan kulturer har ökat dramatiskt på bara några årtionden. En forskare har med pratat om en ”livsbiografiernas globalisering”. Idag har var femte barn i Sverige utländsk bakgrund. Till det tillkommer de tusentals svenska barn och ungdomar som rest med sina föräldrar utomlands i myndigheter, företag, bistånds- eller missionsorganisationer. När de kommer hem har de levt en del av sitt liv i en annan kultur. Deras utvecklingsprofil och behov skiljer sig oftast från deras jämnåriga vänner, som bott hela livet i Sverige.

Att röra sig över gränser bidrar med viktiga erfarenheter. Många utlandsfödda barn har också fått en fristad från förtryck och förföljelse i Sverige. För dem erbjuder det nya landet trygghet, men den eftertraktade tryggheten åtföljs också ofta av en känsla av rotlöshet och en identitetsproblematik som gör att frågor som ”Var kommer du ifrån?” eller ”Var är hemma?” kan vara svåra att svara på. För den som inte känner sig helt hemma på någon enskild plats, blir familjens betydelse desto större. Relationer med närstående blir då ännu tydligare livets fasta punkt. Globalisering behöver alltså inte innebära att familjen blir mindre viktig, utan tvärtom att den blir mer viktig.

Dessa frågeställningar finns för flera andra grupper av barn, som kallas för *Cross Culture Kids*. Det är barn och ungdomar som lever i, eller rör sig mellan, två eller flera kulturer under sin uppväxt. De kan vara barn till flyktingar, adopterade, eller ha föräldrar från olika kulturer, och så vidare.

Detta är också en av orsakerna till Kristdemokraternas syn på anhöriginvandring. Att ha familjen nära i den svåra övergång som en flykt eller flytt innebär, ger bättre förutsättningar för barn och ungdomar att mjuklanda i sitt nya hemland Sverige.

En stödjande familjepolitik

Familjen är den viktigaste gemenskapen i samhället och den behövs för att människor ska kunna växa och må bra. Den behövs för att barnen ska få omsorg och fostran i en kärleksfull miljö. När familjen fungerar är det en tillitsfull gemenskap som skänker trygghet och stabilitet i en ständigt föränderlig omvärld. På så sätt svarar familjen mot grundläggande mänskliga behov. Barn som växer upp i en trygg familjegemenskap får i allmänhet goda förutsättningar att klara livets utmaningar. Fungerar inte familjen som en trygg bas fungerar inte heller samhället. Politikens

uppgift är att stödja och förvalta de värden och förutsättningar som bidrar till att familjen kan fungera som en positiv gemenskap för dess medlemmar och därmed för samhället i sin helhet.

Kristdemokratisk familjepolitik syftar till att stödja familjerna, möjliggöra mer tid för barnen och att öka familjernas frihet. Kristdemokraterna vill därför ge fler valmöjligheter för familjer att välja den livsstil och barnomsorgsform som passar dem och deras barn bäst.

Våra familjepolitiska målsättningar kan sammanfattas i fem punkter:

1. Familjepolitiken ska stödja familjen
2. Familjepolitiken ska möjliggöra mer tid för barnen
3. Familjepolitiken ska öka familjernas frihet
4. Familjepolitiken ska bidra till en trygg familjeekonomi
5. Familjepolitiken ska bidra till förbättrad kvalitet i barnomsorgen

Familjesäkra politiken – tid och rum för relationer

Det pågår – och har pågått under ett antal årtionden – en individualisering i samhället. Människor kan idag, på ett helt annat sätt än tidigare, välja att utforma sina liv utifrån egna önskemål, värderingar och intressen. Olika grupptillhörigheter och kollektiva förväntningar är inte på något sätt oviktiga, men de tenderar att betyda allt mindre för de olika val personer gör vad gäller exempelvis utbildning, yrke, familjebildning, religiös tillhörighet och politisk övertygelse. Inte minst är individualiseringen tydlig när det gäller mediekonsumtionen. Idag kan alla välja sin unika mix av nyheter, underhållning, dokumentärer, film och musik genom ett stort antal tv-kanaler och ett nästan obegränsat utbud på internet.

I stora drag är individualiseringen positiv. Den kan innebära att enskilda personers makt över sina egna liv ökar. Fler kan välja att gå sin egen väg genom livet. Allt fler kan förverkliga sina egna drömmar och livsmål.

Men det finns också avigsidor och risker med utvecklingen. Om individualiseringen leder till bräckligare, mindre stabila, gemenskaper kan tilltron, tryggheten och sammanhållningen i samhället påverkas negativt. Inte minst kan detta drabba barnen som är beroende av trygga och stabila relationer med sina föräldrar för att utvecklas positivt. Men nära relationer är inte bara viktigt för barn utan påverkar välbefinnande, hälsa och livslängd även för vuxna. Enligt vissa studier är social isolering lika skadligt som rökning och alkoholmissbruk.

Politiken i stort, men inte minst familjepolitiken, bör därför utformas med hänsyn tagen till människors behov av att leva i nära gemenskap med andra. Om målet är

människors välbefinnande är det alltför kortsiktigt att enbart fokusera på ekonomisk tillväxt, minskad arbetslöshet, bättre miljö eller något annat. Hur viktiga dessa målsättningar än är – och de är mycket viktiga – så bör politiken utgå från en helhetssyn på människan och alltid ta hänsyn till behovet av familj och nära relationer.

Hemmiljö och familjeliv påverkar vår hälsa och livskvalitet. Och i ett bredare perspektiv blir de mänskliga resurserna en allt mer avgörande faktor för ett lands konkurrenskraft och ekonomiska utveckling. Människor som har balans i tillvaron och mår bra lär sig mer och presterar bättre. Familjernas situation och förutsättningar får också långsiktiga effekter eftersom det är där nästa generations medborgare formas.

Det handlar inte bara om familjepolitiken. Familjernas förutsättningar påverkas av beslut inom en rad olika politikområden – skattepolitik, socialförsäkringarnas utformning, skolpolitik, arbetsmarknadspolitik, integrations- och migrationspolitik, bostadspolitik – listan kan göras lång.

Vi anser därför att alla politiska beslut ska analyseras utifrån vilka konsekvenser de får för familjer och nära relationer. Det kan handla om att identifiera hur ett förslag påverkar familjernas ekonomiska situation, hur balansen mellan arbete och fritid upprätthålls och hur det påverkar förutsättningarna att värna och vårda positiva familjerelationer. Vi vill helt enkelt familjesäkra politiken. Idag görs liknande bedömningar vad gäller bland annat miljöaspekter. Flera andra länder har utformat modeller för familjekonsekvensanalyser. Australien och Nya Zeeland är två exempel.

Det gränslösa arbetslivet och familjens gräns

Dagens arbetsliv karaktäriseras av globalisering, snabb teknisk utveckling, begränsade resurser, samt ökad kostnadsjakt. Företag och organisationer rationaliserar, omstrukturerar, använder tillfällig arbetskraft och kräver flexibilitet, lojalitet och engagemang från medarbetare. Detta är faktorer som i hög grad påverkar många anställdas vardag.

För många yrkeskategorier är också de tydliga ramar som tidigare präglade arbetslivet borta. Gränserna för när och var arbetet ska utföras och när man ska förväntas vara tillgänglig för arbetsgivare, kollegor, kunder och uppdragsgivare på mobil och mejl är otydligare än tidigare. Arbetsförhållandena präglas av gränslöshet och flexibilitet. Bärbar dator, trådlös internetuppkoppling och smartphones gör att många arbetsuppgifter kan utföras var som helst, när som helst. Det skapar förutsättningar till flexibla lösningar som gynnar den anställde. Men det finns också förutsättningar att vara tillgänglig och utföra arbete på kvällar, helger, under semestern och när barnen är sjuka, något som kan vara svårt att säga nej till om det etableras som norm.

Den flexibilitet som ny teknik möjliggör uppskattas av många. Den ökar friheten och skapar större möjligheter att själv påverka och styra det egna arbetet. Tekniken kan göra det enklare att förena familj och arbetsliv. Men det finns också risk för ökad stress och mindre tid för återhämtning. Även familjelivet kan påverkas. Om chefer, medarbetare, kunder eller uppdragsgivare gör sig påmindra även i hemmet, i de privata sammanhang där de nära relationerna vårdas, kan det ge upphov till lojalitetskonflikter och svåra gränsdragningar för den enskilde att hantera. Det kan utsätta relationer för svår press.

Politik och lagstiftning är ett alltför trubbigt verktyg för att komma åt de problem och den stress som det gränslösa arbetslivet kan ge upphov till för familjer och enskilda. Regleringar skulle sannolikt försvåra såväl för företagande som familjeliv. Men Kristdemokraterna anser att det behövs mer kunskap om det moderna arbetslivets villkor och hur det påverkar familjeliv, personlig hälsa och barns välbefinnande. Detta är inte minst viktigt eftersom det är fler äldre som lämnar arbetsmarknaden än unga som kommer in och medellivslängden hos den svenska befolkningen ökar. I dagsläget ska 100 personer försörja 70 personer utöver sig själva och inom 50 år ska 100 personer försörja 88 personer. För att minska den belastning på välfärdssystemen som detta innebär behöver fler arbeta längre upp i åldrarna. För att uppnå detta behöver vi verka för ett arbetsliv som präglas av en god arbetsmiljö där man kan uppnå balans i tillvaron och få tid för livets olika delar.

Lite drygt en fjärdedel av arbetskraften i Sverige är sysselsatt inom den offentliga sektorn. Det är viktigt att offentliga arbetsgivare, som är direkt eller indirekt politiskt styrda, går före i aktivt arbetsmiljöarbete.

Stöd för fungerande familjeliv

Familjesituationen har stor betydelse för människors välfärd, hälsa och trygghet. Konflikter i familjen påverkar barnens hälsa, och därför är det viktigt med förebyggande åtgärder. Enligt Socialstyrelsen visar studier att familjerådgivningen kan bidra till förbättrade parrelationer, ett funktionellt familjeklimat samt förbättrad hälsa för individerna. Satsningar på familjerådgivning och föräldrastöd är således bra sätt att främja familjestabilitet och att förbättra situationen för barnen. Familjerådgivning och föräldrastöd är förebyggande barnvårdsarbete!

Familjerådgivning

Grundtanken med familjerådgivning är att skapa en verksamhet med låga trösklar dit människor med förtroende och i skydd av en absolut sekretess kan vända sig med sina mest privata relationsproblem. Syftet är att bistå par så att de kan hantera sina

konflikter, problem och krissituationer på sådant sätt att de vill fortsätta leva tillsammans. För dem som väljer att separera kan rådgivningen vara ett sätt att få hjälp med att hantera konflikter och att underlätta samarbete och ett gemensamt föräldraskap även om de lever på skilda håll. Det finns svensk forskning och utvärdering som visar att familjerådgivning har en positiv effekt på den självrapporterade kvaliteten i parförhållanden.

Kristdemokraterna medverkade under regeringstiden 1991–1994 till förstärkt familjerådgivning och numera är varje kommun skyldig att erbjuda familjerådgivning. Under 2010 hölls ungefär 109 000 familjerådgivningssamtal med knappt 60 000 personer. Det motsvarar 9 personer per 1 000 i befolkningen. Knappt 43 000 barn berördes direkt eller indirekt av dessa samtal. I cirka 80 procent var de besökande gifta par eller samboende. Totalt satsar Sveriges kommuner strax under 200 miljoner kronor varje år på familjerådgivningen, vilket motsvarar mindre än 1 procent av kommunernas totala kostnader för individ- och familjeomsorg, när ekonomiskt bistånd är borträknat. Kristdemokraterna bedömer att det är motiverat för det offentliga att satsa ytterligare på denna verksamhet.

Familjerådgivningen fungerar bäst i ett tidigt skede innan alltför stora låsningar uppstår. För att så ska ske måste familjerådgivningen avdramatiseras, exempelvis genom att denna möjlighet introduceras på ett tidigt stadium. När ett par blir föräldrar för första gången vill vi därför att de får två gratischeckar till familjerådgivningen som de kan nyttja om de vill eller har behov. Tillsammans med dessa checkar ska information finnas som beskriver vad familjerådgivningen kan erbjuda.

Eftersom familjerådgivningen är inriktad på att ge stöd i krissituationer är det viktigt att väntetiderna inte får vara allt för långa. Vi vill därför införa en familjerådgivningspeng som ger föräldrarna möjlighet att välja mellan privata och kommunala vårdgivare i flera kommuner. Ett liknande kundvalssystem finns i några kommuner som har lett till ökat antal familjerådgivare och således bättre tillgänglighet.

En annan viktig fråga ur ett tillgänglighetsperspektiv är avgifterna till familjerådgivningen. Enligt lagstiftningen får kommunerna ta ut avgifter men de bör läggas på en sådan nivå att de inte avhåller enskilda från att vända sig till den kommunala familjerådgivningen. Avgifterna varierar starkt mellan olika kommuner från helt avgiftsfritt till 520 kr på Lidingö. Stockholm höjde sin avgift med 200 kronor till 450 år 2010.

Avgiften har sannolikt en inverkan på efterfrågan och därmed tillgängligheten, i synnerhet för familjer med lägre inkomster. För att sänka trösklarna till

familjerådgivningen föreslår vi därför att kommunerna maximalt ska ta 300 kronor för ett besök hos familjerådgivningen. Det motsvarar en vanlig kostnad för besök hos en specialistläkare. Dessutom ska kommunerna erbjuda minst tio besök till den fastställda maxavgiften.

De som arbetar med familjerådgivning måste vara lämpliga för denna uppgift. I dag är familjerådgivare oftast socionomer med vidareutbildning i parrelationer och parsamtal. De kan också vara psykologer eller psykoterapeuter. Det finns en särskild auktorisation för familjerådgivare som utfärdas av Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare. Svenska kyrkan har en egen auktorisation som kräver vidareutbildning i livsåskådningsfrågor. Utbildade psykologer och psykoterapeuter har legitimation. Förutom dessa grupper finns det även andra som i dag erbjuder familjerådgivning. Det finns kritik mot kvaliteten bland familjerådgivare och att vem som helst kan bli det. Vi anser att frågan om vilka som ska få erbjuda familjerådgivning och kalla sig för familjerådgivare bör ses över. En kvalitetssäkring bör införas.

Ett förstärkt föräldrastöd, föräldrautbildning och villkoren för familjehem

Föräldrarna är de viktigaste personerna i ett barns liv. Det finns situationer då föräldrar upplever svårigheter i sitt föräldraskap eller har behov av stöd för att hantera nya situationer. Det offentliga ska inte ta över föräldrarnas roll. Däremot ska det offentliga erbjuda stöd och hjälp i föräldrarnas viktiga uppgift. Stöd till föräldrarna är också ett stöd till barnen.

En stor del av dagens föräldrastödsinsatser fokuserar på de mindre barnen och nyblivna föräldrar. Detta är en riktig prioritering eftersom forskning talar till förmån för tidiga insatser. Samtidigt ser vi ökande problem med psykisk ohälsa och oro bland våra tonåringar. Även lite större barn och tonåringar är i behov av sina föräldrars tid och uppmärksamhet. Kristdemokraterna föreslår därför tillsammans med övriga allianspartier en förlängning av möjligheten att ta ut föräldrapenning tills barnet är 12 år. Men även andra föräldrastödjande åtgärder bör i större utsträckning utformas så att de tillgodoser tonårsföräldrars behov.

Det finns en efterfrågan bland föräldrar om att kunna få prata och rådgöra med någon om föräldrarollen och barnets utveckling. Det befintliga utbudet av stöd motsvarar inte detta behov, inte minst vad gäller stödet till föräldrar med tonårsbarn. Vi vill därför öka tillgången till föräldrautbildning genom att göra det obligatorisk för kommunerna att erbjuda föräldrautbildning. Folkhälsoinstitutets hälsoekonomiska beräkningar visar att det är kostnadseffektivt att satsa på föräldrastöd. Varje satsad krona på strukturerade föräldrastödsprogram ger två kronor tillbaka inom ett år.

Det finns också ett behov av lättillgängligt och kvalitetssäkrat stöd till föräldrar via nätet. Därför vill vi utveckla och förstärka den delen på landstingens och regionernas gemensamma webbplats för råd om vård, 1177.se.

Alla barn har rätt till en trygg uppväxt. Men alla är inte så lyckligt lottade att de föds in i familjer som fungerar och ger trygga förhållanden. Familjehem, jourhem och kontaktfamiljer/kontaktpersoner har en oerhört viktig uppgift för barn och ungdomar som behöver omsorg och trygghet utanför den familj som de fötts in i.

Kristdemokraterna har tillsammans med alliansregeringen drivit igenom förbättringar på detta område. Det handlar om att familjehemmen ska ges den utbildning som behövs, att verka för att de barn och unga som placerats i ett familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende (HVB) får hälso- och sjukvård och att en särskild socialsekreterare ska ansvara för kontakterna med barnet eller den unge. Den särskilt utsedda socialsekreteraren ska besöka barnet regelbundet och i den omfattning som är lämplig utifrån barnets och den unges behov och önskemål. För att stärka kvaliteten i verksamheten har socialnämnden ett ansvar att se till att det finns rutiner för att förebygga, upptäcka och åtgärda risker och missförhållanden. Kristdemokraterna anser att det är av största vikt att skapa goda villkor och förutsättningar för familje- och jourhem samt att säkra att kvaliteten är så god som den någonsin kan vara. Det finns ett flertal frågor som behöver utredas i detta sammanhang, inte minst vad gäller rätt till tjänstledighet och villkoren för ersättning från socialförsäkringarna.

Vårdnadsbidrag i alla kommuner

Familjepolitiken ska möjliggöra mer tid med barnen. Anknytning, omsorg, gemenskap och fostran kräver tid, och måste få ta tid. Föräldrar behöver bättre förutsättningar för att kombinera arbete och familjeliv. Det ska också vara möjligt att prioritera mer tid för barnen.

Kristdemokraternas familjepolitik utgår från familjens och barnens behov. Vi eftersträvar valfrihet och ekonomisk rättvisa mellan olika barnomsorgsformer och förutsättningar för föräldrar att ägna mer tid tillsammans med sina barn. Därför behöver barnfamiljernas möjligheter till flexibla val öka, inte begränsas. Vi vill stärka föräldraskapet, inte undergräva det. Vi föreslår därför en barntidsreform som består av en mer flexibel föräldraförsäkring och ett obligatoriskt vårdnadsbidrag i alla kommuner.

Barnomsorgspeng för egna barn

Kristdemokraterna anser att det är barnens och familjens behov som ska styra valet av omsorgsform. Vi vill därför se en mångfald av barnomsorgsformer för att kunna

möta dessa olika behov. Införandet av barnomsorgsavgiften har syftat till att öka föräldrarnas möjlighet att välja bland olika barnomsorgsformer i såväl kommunal som enskild regi. Vi vill att barnomsorgsavgiften även ska kunna ges till den förälder som själv vill ha omsorgen om sina egna barn.

Tid för varje barn – minska barngrupperna i förskolan

Enligt Skolverket var den genomsnittliga gruppstorleken i förskolan 16,9 barn under 2014. Nästan en fjärdedel av alla grupper är 16–18 barn. Småbarnsgrupperna bestod i genomsnitt av 13,6 barn. 42 procent av småbarnsgrupperna var mellan 13 och 15 barn och en fjärdedel av småbarnsgrupperna har 16 barn eller fler. Det är långt fler barn än det som Skolverket tidigare har haft som riktmärke i sina allmänna råd. Denna utveckling måste stoppas.

Kristdemokraterna vill minska barngrupperna i förskolan. Vi vill prioritera småbarnsgrupperna. Kristdemokraterna vill att de riktvärden gällande barngruppens storlek som Skolverket tidigare har haft i sina allmänna råd återinförs. Riktmärket bör, liksom då, vara 12–17 barn per barngrupp för barn 3–5 år. För en småbarnsavdelning, 1–3 år, bör riktvärdet vara 9–12 barn. Kristdemokraterna anser att ingen småbarnsgrupp ska vara större än tolv barn per grupp.

Kristdemokraterna har länge arbetat för att minska barngrupperna i förskolan och tillsammans med övriga allianspartier finansierat minskade barngrupper i budgeten för 2015. Det är glädjande att regeringen delar denna ambition genom att fortsätta med denna viktiga satsning och den utformning som vi föreslog.

Barnens behov är utgångspunkten för våra förslag till förändringar i förskolan. Vi föreslår därför att det i förskolans läroplan betonas behovet av att arbeta med de minsta barnens anknytningsprocess och att ge barnen tid att känna sig trygga. Liksom för skolpersonal bör man se över förskolepersonalens uppgifter och ansvar så att tid frigörs till förmån för barnen.

Föräldrar ska känna sig trygga med att förskolan håller hög kvalitet. Därför är det viktigt att bryta trenden mot allt större barngrupper. Forskning visar att stora grupper har negativa effekter framförallt för de yngsta barnen eftersom de är beroende av täta vuxenkontakter som de kan knyta an till. Alltför många relationer stressar barnen, vilket i sin tur kan påverka deras inlärningsförmåga långt upp i åldrarna. Stora grupper försvårar samspelet mellan barn och vuxna som i sin tur kan leda till att identitets- och språkutvecklingen tar skada. Generellt är mindre barngrupper att föredra framför större grupper med samma personaltäthet.

Malin Broberg, docent i psykologi och en av författarna till boken ”Anknytning i förskolan”, betonar att för de allra minsta barnen i förskolan bör fokus ligga på anknytningsprocessen och att de får tid att känna sig trygga. Hon menar att dagens betoning på lärandet i förskolan i kombination med större barngrupper och lägre personaltäthet missgynnar de små barnen som just upplever en separation från sina föräldrar. Istället borde förskolans innehåll och organisation anpassas för att ge de små barnen tid att skapa en trygg relation till en person som ska lyssna och trösta.

Uppvärdera familjedaghemmens betydelse

Familjedaghemmen, i dagligt tal kallade dagmammor, innebär att barnomsorgen är i dagbarnvårdarens eget hem. Dagbarnvårdare har olika bakgrund, en del har arbetat länge med barnomsorg och andra har tidigare arbetat i förskolan. Som dagbarnvårdare kan man vara anställd av kommunen eller ha ett eget företag. Familjedaghemmen erbjuder mindre barngrupper i en hemmiljö. För många barn och föräldrar innebär detta en särskild trygghet och ett lugn som är svårt att få inom förskolan. Av naturliga skäl blir det också en person som barnet anknyter till och färre vuxna eller andra relationer att hantera. För många barn kan detta vara ett positivt alternativ, särskilt för de allra yngsta.

Sedan 2009 ingår familjedaghemmen inom samlingsnamnet pedagogisk omsorg. En nationell kartläggning av verksamhetsformens struktur och styrning i kommunerna visar att framväxten av familjedaghem i egen regi ökar. Samtidigt har, enligt Skolverket, antalet barn i pedagogisk omsorg blivit allt färre – i dag omkring 20 000 barn. Drygt 90 procent av dessa barn är inskrivna i familjedaghem.

Trots införandet av en barnomsorgsavgift och fri etableringsrätt ger dagens regelverk stort utrymme för kommunerna att på olika sätt förhindra verksamhet som föräldrarna egentligen efterfrågar. Barnomsorgsavgiften har heller inte marknadsförts, vilket gör att det är få föräldrar som känner till vilka möjligheter som finns. Det finns idag en tendens att kommunerna prioriterar förskoleverksamheten framför den pedagogiska omsorgen, vilket gör att familjedaghemmen minskar samtidigt som barngrupperna i förskolan blir allt större. Risken är att förskolan prioriteras högre än principen att erbjuda barnomsorg som ligger i linje med föräldrarnas önskemål och barnens behov. Skolverkets beskrivning av pedagogisk omsorg ger en bild av familjedaghemmen som något som är på undantag och där förskolan är normen.

Vi anser att kommunerna ska ha en skyldighet att erbjuda pedagogisk omsorg för de föräldrar som så önskar och föreslår därför en skärpning av skollagen under 25 kap. 2 § från nuvarande lydelse: ”Kommunen ska sträva efter att i stället för förskola eller fritidshem erbjuda ett barn pedagogisk omsorg om barnets vårdnadshavare önskar det.

Kommunen ska ta skälig hänsyn till vårdnadshavarnas önskemål om verksamhetsform.”
Följande lydelse föreslås: ”Kommunen ska erbjuda ett barn pedagogisk omsorg om barnets vårdnadshavare önskar det.”

Vi anser också att en kartläggning bör göras i syfte att öka antalet familjedaghem. Kartläggningen bör innehålla information om vad kommunerna gör för att rekrytera egna dagbarnvårdare, hur informationen till föräldrar om familjedaghem ser ut, hur informationen ser ut om möjligheten att starta familjedaghem samt vilka hinder familjedaghem upplever för att klara sin verksamhet.

Stöd vid separation och skilsmässa

Det går inte att undvika separationer och skilsmässor mellan föräldrar. Det finns förhållanden som inte fungerar, där det bästa för alla inblandade parter är att föräldrarna går skilda vägar. Men föräldraskapet och ansvaret för barnen kvarstår även efter en separation. Och för barnet är det, i de allra flesta fall, det bästa att ha en relation till båda sina föräldrar även om de inte lever tillsammans. Och forskningen är entydig – vårdnadstvister och svåra konflikter är aldrig gynnsamma för barn. Sett ur barnets perspektiv finns det starka skäl för att förebygga eller dämpa konflikter mellan separerande eller särlevande föräldrar.

Kristdemokraterna har tagit initiativ till en försöksverksamhet med så kallade separationsteam. Det bygger på en tvärprofessionell samverkan mellan olika huvudmän och professioner för att i samband med en föräldraseparation gemensamt och samordnat bistå både föräldrar och barn med lämpliga insatser utifrån de behov som finns i det specifika fallet. Det kan handla både om insatser av rådgivande och stödjande karaktär i frågor om exempelvis barns kostnader, föräldrars underhållsskyldighet, familjeekonomiska förmåner, barns behov och rättigheter, och om insatser av terapeutisk karaktär eller andra insatser som syftar till att få till stånd ett fungerande samarbete mellan föräldrarna i frågor som rör barnets omsorg och person.

Det har i tio kommuner startats försöksprojekt med separationsteam. Kristdemokraterna vill att denna verksamhet sprids till samtliga kommuner om utvärderingarna av projektet kan visa på minskat antal vårdnadstvister och förbättrat samarbete mellan föräldrar.

Kunskap för hela livet

Skolans huvuduppgift är att förmedla kunskap, att stimulera elevernas intellektuella utveckling och att förbereda barn och unga för vuxenlivet. Skolan ska erbjuda den

kunskap som behövs för att klara av arbetslivet, men också kunskap för att klara livet som ansvarsfull samhällsmedborgare. Om skolan inte lyckas i sitt uppdrag skapar vi stora framtida problem både för barnen och för Sverige som nation.

Även om många nödvändiga och lyckade reformer genomförs för den svenska skolan så visar flera nationella och internationella undersökningar att den svenska skolan alltjämt står inför stora utmaningar. Elevernas resultat sjunker på de områden som mäts – i matematik, läsförståelse och i naturkunskap. Sverige hamnar nu under genomsnittet i OECD. Utmaningen är att lyfta kvaliteten i undervisningen. För alla barn förtjänar en skola i toppklass och det är en förutsättning för att Sverige ska stå sig väl i framtiden. Vi behöver återupprätta en utbildningstradition som bygger på tillit och förtroende mellan elever, lärare och föräldrar där skolan förmedlar kunskap och stimulerar elevernas intellektuella utveckling.

Det är angeläget att de förändringar som föreslås för skolan är långsiktigt riktiga – att eftersträva stabilitet, kontinuitet och arbetsro för skolan. Det är inte ändamålsenligt om skolans grundläggande förutsättningar kastas om varje gång majoriteten skiftar i Sveriges riksdag eller i kommunfullmäktige. Stabilitet och kontinuitet har lyfts fram som viktiga förklaringar till den finska skolans framgång. Den har inte varit föremål för omfattande politiska reformer på omkring 40 år. I Finland har man lyckats bevara tilliten mellan elever och lärare, bevarat respekten för läraryrket. Och de finska föräldrarnas har förtroende för den offentliga skolan. Med andra ord – deras framgång bygger på bevarade värderingar, en stabil värdegrund.

Att återskapa en utbildningstradition när politiker och ideologiska pedagoger under decennier har agerat för att riva ner den är en ofantligt svår uppgift. Icke desto mindre är det just det som vi behöver göra i Sverige. En skola i toppklass är en förutsättning för att Sverige ska stå sig väl även i framtiden och för att varje barn ska få möjlighet att utvecklas så långt som möjligt utifrån sin egen potential. Få uppgifter är viktigare än att återupprätta den svenska skolan.

Klassisk bildning – i betydelsen av ett lärande som syftar till förädling av hela människan – är alltid viktig, men inte minst i ett samhälle där många kulturella, etniska och religiösa grupper lever sida vid sida. Att förstå vilken folkgrupp och inom vilken religion man bär turban, kippa eller slöja – liksom att förstå dessa olika klädtraditioners betydelse – är värdefull kunskap i dagens samhälle. Klassisk bildning underlättar kommunikation och förståelse mellan människor i olika etniska, kulturella och religiösa grupper.

För att uppvärdera bildningen som ideal behöver skolan respektera lärdoms- och bildningstraditionen – inte förlöjliga och raljera över den. Inte heller kan man angripa

traditionen och strimla sönder den i normkritik innan man har vunnit förståelse för den. Det är inte fel med kritisk analys, tvärtom. Men eleverna – och lärarna – måste förstå vad det är de kritiserar innan de kritiserar.

Ett uppvärderat bildningsideal förutsätter att lärare får vara lärare. Synen på kunskap som ”samlad information” – där läraren reduceras till en pedagog som enbart ska lära eleven att navigera i informationshavet – är inte förenlig med ett klassiskt bildningsideal. Läraren ska lära ut fakta och kunskap, värdera den, strukturera den hierarkiskt och faktiskt hjälpa eleven till en ökad förståelse om varför viss kunskap är viktigare än annan, på vilka grunder man kan värdera och selektera.

Eller som Skolverket konstaterar i en rapport om bildning: ”Den klassiska bildningstanken har inget gemensamt med föreställningen om fri fostran i form av ohämmad utveckling av förmågor som naturen nedlagt i barnet. Föreställningen att förmågorna skulle finnas nedlagda redan från början går stick i stäv med övertygelsen att människan är en varelse som bildar sig.”

Satsa på läsning

God läsförståelse är nyckeln till framgång i de flesta av skolans ämnen och grunden för ett livslångt lärande och ett aktivt liv som samhällsmedborgare. Därför är det oroande att de senaste internationella kunskapsmätningarna visar att den nedåtgående trenden vad gäller svenska elevers läsförståelse fortsätter. Mycket tyder på att senare decenniernas resultatförsämringar i den svenska skolan kan förklaras av att den lärarledda undervisningen har minskat. Sedan 1990-talets början har skolans arbetssätt förändrats i riktning mot mer individualisering genom ökat eget arbete. Forskning pekar på det negativa sambandet mellan denna typ av individualisering och elevernas resultat.

Det totala antalet undervisningstimmar i den svenska grundskolan har minskat över tid, vilket drabbat undervisningstiden i bl.a. svenska. Antalet undervisningstimmar i den svenska obligatoriska skolan är också lägre än genomsnittet i de europeiska länderna. Svenska elever i åldern 9–11 har drygt 50 färre undervisningstimmar per år jämfört med genomsnittet för motsvarande åldersgrupper i EU-länder (EU-21). Svenska elever i åldern 12–14 år har cirka 130 timmar färre undervisningstimmar per år jämfört med genomsnittet för motsvarande åldersgrupper i EU-länder (EU-21).

Vi behöver vända denna utveckling. Därför vill vi ge elever mer lärarledd tid och särskilt prioritera svenska och läsning. Vi vill öka undervisningstiden motsvarande en normal skolvecka. Vi vill också se över vad lärarna faktiskt lägger sin arbetstid på. Utvecklingen under ett flertal år har varit att den faktiska tiden för ämnesundervisning trängs undan av fler och fler uppgifter som läggs på lärarna. Undervisningstiden bör därför utökas för samtliga elever i grundskolan, motsvarande en ytterligare vecka.

Många lärare har bristfälliga kunskaper i läs- och skrivinläring. De olika lärarutbildningarna under senare decennier har givit olika bra kunskapsbas vad gäller läs- och skrivinläring. I den tidigare lågstadielärarutbildningen låg betoningen på svenskämnet och utbildningen innehöll relativt mycket läs- och skrivundervisning, inte minst metodik. I 1–7-lärarutbildningen, som ersatte lågstadielärarutbildningen, var det en riktlinje att 15 högskolepoäng skulle läggas på grundläggande läs- och skrivinläring. Utbildningen var utformad för att utbilda ämneslärare för de tidigaste skolåren, med inriktning mot exempelvis matematik/natur eller svenska/samhälle. I praktiken arbetar dock lärarna som klasslärare, oavsett vilken inriktning de läste under studietiden, och undervisar i alla ämnen, inklusive läs- och skrivinläring.

Inrätta en klassikerlista

Att behärska det svenska språket är en nyckel för framgång i samhället. För ett barn som växer upp i ett hem utan böcker och utan en lästradition är det särskilt viktigt att skolan stimulerar och uppmuntrar läsning, inte minst om man i hemmet inte talar svenska. Under ett antal år har inriktningen varit att det viktigaste är att barnen läser, inte vad de läser. I ett avseende är det sant, det är viktigt för barns läsutveckling att stimulera all läsning, att inspirera och sporra lusten att läsa. Men denna inställning riskerar att leda till att eleverna inte kommer i kontakt med litteraturhistoriens stora namn. Därmed förlorar de viktig vägledning in i en litterär värld som kan berika livet och utveckla deras egen utveckling och språkliga förmåga. På ett samhälleligt plan riskerar det leda till språklig utarmning, historielöshet och förlorad kunskap om vårt kulturarv.

En bärande tanke i folkbildningstraditionen är att även de mindre privilegierade, de som inte fötts in i en bildad miljö med välutbildade föräldrar, genom att erövra kunskap kan lyfta sig själva och forma ett bättre liv. Om skolan överger denna tanke så nyttjar vi inte skolan som en institution för ökad integration och jämlikhet. Om inte skolan generellt erbjuder vägledning in i litteraturhistorien så blir det ett privilegium för dem som får detta med sig hemifrån eller vars föräldrar medvetet valt en skola där detta är ett inslag.

I en tid av mångfald och alltmer individualiserad mediekonsumtion ökar behovet av gemensamma referenspunkter. Kristdemokraterna anser därför att det nu är tid att införa en klassikerlista. En lista med litterära verk – romaner, noveller, essäer, sagor, dikter – men också filmer och musik, som alla elever bör komma i kontakt med och tagit del av under sin skolgång. En lista bör gälla för grundskolan. För gymnasieskolan bör listans omfattning vara olika beroende på program, men med en gemensam bas.

Det är inte politiker som ska bestämma vilka verk som ska ingå. Urvalet bör göras utifrån verkets litterära och språkliga kvaliteter samt dess kulturhistoriska betydelse. Urvalsprocessen bör vara öppen där Skolverket har huvudansvaret men där de litteraturhistoriska och idéhistoriska institutionerna vid våra universitet spelar en stor roll. Önskvärt är också att Svenska Akademien är involverad.

Stärk läraryrket

En verkligt bra skola kräver att en stor andel av de mest lämpade i varje generation väljer läraryrket. Så är det inte i Sverige idag. Söktrycket till lärarutbildningarna är lågt och idag antas i princip alla behöriga sökande på utbildningen. Det är också alltför många som lämnar yrket på grund av den pressade arbetssituationen.

Lärarlöner, lönespridning och karriärmöjligheter

Duktiga lärare är den enskilt viktigaste faktorn för elevernas resultat. När Lärarförbundet genomförde en enkät bland svenska studenter uppgav 50 procent att lönen var den främsta anledningen till att de inte sökte till lärarutbildningen. Lärare har sedan början av 1990-talet haft en sämre löneutveckling än andra jämförbara yrken och lönespridningen har varit dålig. Länge fortsatte lärarna ändå att undervisa på toppnivå och yrket drog till sig skickliga och motiverade utövare.

Sedan mitten av 1990-talet har emellertid läraryrkets gradvis sjunkande löner, status och arbetsvillkor allt kraftigare slagit igenom i form av stora problem att attrahera nya kompetenta lärare. Vår bedömning är att viktigare än det generella löneläget är möjligheterna att göra karriär inom sin yrkesgrupp. Det är viktigt att öka lönespridningen så att en duktig lärare har goda utvecklingsmöjligheter och kan premieras lönemässigt.

Alliansregeringen har inrättat högre avlönade karriärtjänster för lärare. Dessa vill vi behålla. Detta är ett viktigt steg, men för att höja lönerna för övriga 90 procent av lärarkåren måste kommunerna ta huvudansvaret. Kristdemokraterna vill uppmana våra kommunpolitiska kollegor runt om i landet att använda de lokala förhandlingarna till att höja lönerna för duktiga och utvecklingsinriktade lärare.

Fokus på undervisning – rensa och avlasta

Mycket tyder på att senare decenniers resultatförsämringar i den svenska skolan kan förklaras av att den faktiska lärarledda undervisningen har minskat. Tiden för ämnesundervisning trängs också undan av fler och fler uppgifter som läggs på lärare.

Skolans utökade roll som fostrare, lärare som experter inom ett otal frågor och en ökad administrativ börda gör att allt mer ska rymmas inom den garanterade undervisningstiden. Problemet är att inget har tagits bort. En revisionsrapport från Stockholms stad visar att bara 40–50 procent av lärares totala arbetstid ägnas åt kärnverksamheten – undervisning. För att öka den lärarledda ämnesundervisningen krävs det därför att de olika uppgifter och ansvar som lärare har ses över och vid behov rensas bort.

Det behövs också fler vuxna i skolan som kan ge avlastning i klassrummen och vara i korridorerna och på skolgården under rasterna. Det civila samhället ska kunna bidra i ökad utsträckning till en tryggare skola. Konceptet med klassmorfar har utvärderats i en doktorsavhandling som visar att morfäderna skapade en tryggare miljö, eleverna fick mer hjälp och lärare fick arbeta med undervisning i större omfattning istället för att reda ut bråk. I dag finns det ungefär 600 äldre vuxna som arbetar på heltid i olika skolor i Sverige. En del skolor som inte har en klassmorfar motiverar det med den extra kostnaden som det innebär. Vi anser att det finns stora vinster med att skolor har en klassmorfar.

Det finns givetvis andra koncept som skolor redan i dag arbetar med såsom exempelvis elevstödjare, kamratstödjare eller rastvakter. Det väsentliga är att skolan hittar en fungerande modell som avlastar lärarna så att de kan fokusera på att vara lärare samtidigt som man upprätthåller en trygg miljö i skolan för samtliga elever.

Två yrkeskategorier som finns i skolan och som bör lyftas fram mer är dels speciallärare och dels fritidspedagoger. De har sina respektive roller och fyller med sitt arbete en mycket viktig funktion. Dessutom kan deras kunskap och arbete ge avlastning och stöd till andra lärare.

Fler lärare – men bara de bästa

Enligt statistik från SCB saknas det drygt 40 000 lärare år 2020. Enligt Skolverket behöver 10 000 nya lärare examineras varje år 2011–2015. Samtidigt finns det alltför få sökande till lärarutbildningen och under år 2011 ökade antalet lediga lärarjobb kraftigt. Frånvaro av konkurrens om platserna på utbildningen leder till att även de som inte är lämpade för läraryrket kommer in på utbildningen. Läraryrkets status riskerar därmed att sjunka ytterligare, vilket leder till än färre sökande och att kvaliteten i undervisningen kommer att bli undermålig. Därmed skapas en ond cirkel som är svår att bryta.

För att åstadkomma en förändring krävs det en ökad konkurrens om platserna så att endast ett urval av de sökande antas. Förutom grundläggande behörighet krävs det i dag

minst betyget E i vissa ämnen för att vara behörig till lärarutbildningen. Vi menar att det inte räcker. För att kunna antas till lärarutbildningen ska det krävas minst betyget B i vissa ämnen. Exempelvis ska en grundlärare ha ett högre betyg i svenska och engelska och en ämneslärare i undervisningsämnena.

För att ytterligare stärka urvalsprocessen så att det är rätt personer som blir lärare bör även någon form av antagningsprov eller lämplighetsprov införas. I Finland testas studenter till lärarutbildningen och även till andra högre utbildningar. Alliansregeringen har tillsatt en utredare som ska se över frågan om lämplighetsprov för lärare. Enligt utredaren ligger utmaningen i att hitta prov som är objektiva och rättssäkra men att det troliga är att de framtida studenterna kommer att intervjuas och prövas i muntlig framställning.

Vi vill också öppna möjligheten för att stänga av studenter från utbildningen om det visar sig att de är uppenbart olämpliga för läraryrket. Detta är inte möjligt i dag. I dag genomförs något som kallas för verksamhetsförlagd utbildning (VFU) under hela lärarutbildningen med början under den första terminen. VFU innebär att lärarkandidaten introduceras i yrkesrollen ute i skolan genom en handledare. Vi anser att den första VFU:n i större utsträckning bör ses som ett tillfälle för reflektion kring lärarkandidatens lämplighet för yrket. I samband med detta bör även möjligheten att stänga av en student som är olämplig kunna göras.

Samtidigt är behovet av bra lärare stort. Vi måste därför ha flexibla kompletteringsutbildningar som snabbt ökar tillgången på kvalificerade lärare. Alliansregeringen har avsatt medel för vidareutbildning av obehöriga lärare (VAL). De som har varit yrkesverksamma som lärare men obehöriga ska kunna komplettera med en pedagogisk utbildning för att nå lärarexamen. Det är ett steg i rätt riktning. Men det finns flera grupper som skulle kunna omfattas av en liknande vidareutbildning. I proposition 2009/10:89 tas frågan upp om att även den som har tillräckliga ämneskunskaper i minst ett ämne (men inte är verksam som lärare) bör kunna få en ämneslärarexamen efter en kompletterande pedagogisk utbildning. Till skillnad från VAL så saknas det riktade medel för ändamålet och ett krav på lärosäten att tillhandahålla utbildningen. För att skapa snabba vägar in i läraryrket för fler grupper vill vi att det finns riktade medel för denna reform och ett krav på lärosätena att erbjuda utbildningen.

Betyg är ett viktigt verktyg för att ge elever och föräldrar information om hur eleven förhåller sig till skolans kunskapsmål. Betygen ska vara tydliga och bidra till att elevernas kunskaper kontinuerligt följs upp och utvärderas, att resultaten kommuniceras med hemmen och stöd sätts in tidigt. Skolverkets genomgångar har visat att den genomsnittliga betygsnivån i grundskolan och gymnasieskolan har ökat samtidigt som olika kunskapsmätningar visar att kunskapsnivån i de studerade ämnesområdena i grundskolan och gymnasieskolan inte har höjts utan snarare sjunkit. Om betyg får användas som konkurrensmedel mellan riskerar det skapas en press uppåt på betygen. Ökad användning av externa examinatorer och nationella prov i fler ämnen kan bidra till att stävja tendenser till betygsinflation.

Sedan 1990-talet har elevernas kunskap sjunkit men ändå stiger betygsmedelvärdet. Lärarnas riksförbund har ställt en fråga till 2 000 lärare om de blivit utsatta för påtryckningar för att höja betygen. Var femte lärare menar att de blivit påverkade av rektorn att höja betyget, trots att eleven borde ha fått ett lägre betyg. I den nya skollagen finns förändringar som syftar till att stärka rättvisan och likvärdigheten i betygssättningen. Läraren har i dag en skyldighet att genom utvecklingssamtal ge eleven och elevens vårdnadshavare information om grunderna för betygssättningen, om studieresultat och utvecklingsbehov. En elev kan också få sina kunskaper betygsatta genom att visa upp dem vid ett särskilt tillfälle, en s.k. prövning. Efter att ett betyg är satt har eleven också en rätt att begära att läraren redovisar skälen för det satta betyget. Vid skrivfel, räknefel eller liknande förbiseenden kan man också kräva rättelse.

Därutöver anser Kristdemokraterna att avgångsbetyg bör kunna överklagas. Det handlar om betyg som påverkar framtida val till högre studier. Omprövning av betyg ska ske om eleven tror sig kunna påvisa att felbedömning skett, i enlighet med regeringens utredare.

En bra skola för alla barn

Målet för skolan ska vara att varje barn ska utvecklas i enlighet med sin fulla potential. Alla barn har rätt till kunskap och att få gå i en bra skola. Barndomen går inte i repris och det är mycket svårt – och kostsamt – att senare i livet reparera en misslyckad skolgång. Därför är det av största vikt att kvalitetssäkra skolans metoder och erbjuda tidigt stöd till elever med särskilda behov.

Kvalitetssäkra skolans metoder

Ett problem på skolans område är att nya pedagogiska metoder och trender snabbt implementeras i verksamheten, metoder som inte alltid har stöd i vetenskap och beprövad erfarenhet.

Inom sjukvården finns Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) vars utvärderingar ligger till grund för Socialstyrelsens normerings- och riktlinjearbete. Dessa är i sin tur styrande för vilka behandlingsmetoder som får användas inom sjukvården. Motsvarande krav på utvärdering av pedagogiska metoder bör utvecklas på skolområdet. Pedagogiska trender kommer och går, ofta baserade på ideologi snarare än vetenskap, och tyvärr börjar många av dem tillämpas inom skolan innan det finns evidens för att de fungerar. Flera av de pedagogiska rekommendationer som gått ut till svenska lärare har i forskning bedömts ha obefintlig eller direkt skadlig effekt, exempelvis åldersblandade klasser, att elever själva ska bestämma sin inläring och individualiserad undervisning. Professor John Hatties slutsats är att flera svenska pedagogiska reformer och rekommendationer varit till mer skada än nytta.

Den pedagogiska forskningen i Sverige fokuserar i mycket liten utsträckning på utvärdering av undervisningsmetoder. De undervisningsmetoder som används i skolan måste ha bättre stöd i forskning och utvärdering innan de introduceras. Vi anser därför att det bör inrättas en funktion liknande den som finns inom hälso- och sjukvården (SBU) som dels får uppdraget att utvärdera undervisningsmetoder, dels att stimulera akademisk forskning inom området.

Tydliga mål, tydliga krav och tidigt stöd

De nationella proven i årskurs 3 testar kunskaperna i ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk. Resultaten är viktiga redskap för att identifiera svagheter i ett tidigt skede i elevernas skolgång. Men det är viktigt att det inte stannar vid en analys av resultaten utan att man också stärker undervisningen för att stödja eleverna inom de områden där man identifierat brister.

Av de elever som gick ut grundskolan läsåret 2011/12 hade fler än var femte elev inte nått kunskapsmålen i ett eller flera ämnen och saknade därmed fullständiga betyg från grundskolan. En del saknar således gymnasiebehörighet och får därmed försämrade framtida möjligheter till studier och arbete. Denna utveckling måste brytas. Utgångspunkten bör vara att elever som flyttas vidare en årskurs ska ha uppnått målen i grundskolans kärnämnen så att de ska kunna tillgodogöra sig undervisningen på en högre nivå. Riskerna är annars att man skjuter problemet framför sig. Vårt förslag är därför att elever som inte uppnår målen i grundskolans kärnämnen ska erbjudas sommarskola

innan de flyttas vidare till nästa årskurs. Efter årskurs 9 bör sommarskola vara obligatoriskt för de elever som inte når målen.

Idag råder oklarhet kring hur man bäst utreder läs- och skrivsvårigheter. Olika yrkesgrupper – logoped, psykologer och specialpedagoger – använder olika modeller vars resultat inte alltid sammanfaller. En felaktig bedömning kan få allvariga konsekvenser för den enskilda eleven. Därför måste en sammanställning av kunskapsläget göras för att få en samordning och bättre kvalitet i diagnostiseringen av dyslexi.

I många skolor upptäcks inte de elever som behöver extra stöd i tid. Men i exempelvis Linköpings kommun genomförs återkommande språktester, som börjar redan i förskoleklassen, vilket gör att i stort sett alla barn med läs- och skrivsvårigheter upptäcks. Det finns även flera andra skolor där man i förskoleklassen strukturerat arbetar med varje barn för att tidigt kunna upptäcka om någon är i behov av särskilt stöd. Eftersom de flesta barn idag går i förskoleklass är det bra om dessa goda exempel på arbetssätt sprids till alla skolor. Det bör också utvecklas metoder för tidig upptäckt av läs- och skrivsvårigheter.

Varje elev ska få stöd att nå sin fulla potential

Specialpedagogik handlar om undervisning av barn och elever i behov av särskilt stöd och/eller med funktionsnedsättning. Specialpedagogiska åtgärder sätts in när den vanliga undervisningen inte bedöms räcka till. Det kan innebära allt från att barn och elever får ett särskilt stöd i eller i nära anslutning till den ordinarie verksamheten till att de hänvisas till särskilda undervisningsgrupper, särskola eller specialskola. Det kan också innebära att lärarens undervisning och situationen i klassrummet förändras eller anpassas. I den svenska grundskolan får drygt 15 procent av eleverna särskilt stöd vid ett givet tillfälle och drygt 40 procent av eleverna får särskilt stöd någon gång under sin grundskoletid.

Skollagen är tydlig med att alla elever ska få stöd och stimulans för att utvecklas så långt som möjligt. För att nå detta mål krävs att de elever som har de största behoven får hjälp och stöd av de lärare som har den bästa kompetensen. Så är det inte alltid idag. Bristen på speciallärare och specialpedagoger är stor och bristen förväntas öka. Med höga pensionsavgångar i närtid, samtidigt som elevkullarna växer, kommer efterfrågan på speciallärare och specialpedagoger under många år att vara väsentligt större än tillgången.

Under lång tid har det varit brist på specialpedagoger och speciallärare, många som jobbar som speciallärare har inte examen. Skolans nya läroplan fr.o.m. 2011 lägger tydligare fokus på att eleverna ska uppnå kunskapsmålen, vilket kan öka behovet av

stöd till de elever som har svårt att klara målen. Samtidigt kommer införandet av lärarlegitimation att öka kraven på att speciallärare har rätt utbildning. På grund av förestående pensionsavgångar och den stora andelen obehöriga bland dem som arbetar med specialpedagogiskt stöd visar Statistiska centralbyråns (SCB) prognos för yrket specialpedagog/speciallärare en ökad brist de kommande åren. Tillgången på utbildade specialpedagoger och speciallärare minskar fram till 2030 då den beräknas bli 10 000–11 000 och efterfrågan närmare 20 000.

Högskoleverket har genomfört en undersökning där ett stort antal kommuner anger att man står inför stora problem att rekrytera behöriga speciallärare och specialpedagoger till sin särskoleverksamhet och detta gäller alla nivåer och åldersgrupper. Kommunerna som svarat på Högskoleverkets enkät uppger att mellan 10 och 20 procent av eleverna behöver sådant stöd, och det tyder på ett stort behov av utbildade speciallärare och andra lärare med specialpedagogisk kompetens. Flera tror att det kommer att behövas dubbelt så många speciallärare som specialpedagoger. Kommunerna är rörande eniga om att det krävs en nationell satsning inom det specialpedagogiska området för att kunna täcka framtida behov.

Samtidigt som behovet av utbildade speciallärare är stort tar det alltför många år innan de första speciallärarna med specialpedagogisk kompetens utexamineras. Vi anser därför att en särskild satsning i form av ett speciallärarlyft bör genomföras för att öka intresset för speciallärarutbildningen.

Det finns olika uppfattningar om problem med beteende och inläring i huvudsak beror på funktionsnedsättningar hos eleverna eller brister i den pedagogiska verksamheten eller i barnets/elevens vidare miljö.

Professor Bengt Persson och Claes Nilholm anser att en bra skola bör klara av att hantera den variation av barn som normalt finns på varje skola. En bra skola, ur ett specialpedagogiskt perspektiv, är då en lärare kan ge en trygg klassrumsmiljö med tydliga rutiner och en hög grad av delaktighet i lärandet där läraren utgår från en positiv grundsyn på att elever är olika. Enligt Persson och Nilholm är det oklart vad som gör att elever bedöms vara i behov av särskilt stöd. Bakgrundsfaktorer som intellektuell begåvningsnivå, kön och socialgruppsstillhörighet beskriver bara en mindre del. 80 procent beror på andra faktorer. Huvudförklaringen är interaktionen i klassrummet ”relaterat till den sociala miljön i klassrummet, lärarens undervisning och interaktionen mellan elever och annat”. De menar att skolors förmåga att hantera elever i behov av särskilt stöd varierar. Det kan vara så att en elev som får problem i en klass eller skola inte alls behöver få det i en annan klass eller skola.

Persson och Nilholm anser att det behövs ett problematiserande av hela skolmiljön vilket har förts fram redan i Lgr 69. Där stod att när en elev får svårigheter i undervisningen ska i första hand en omprövning göras av skolans arbetssätt. Men så har inte skett. Istället menar de att individualiseringen av svårigheter blivit ännu starkare genom att fler barn diagnostiseras. Även om diagnostiseringen kan ha fördelar menar forskarna att det också kan vara farligt om man fokuserar på individens funktionssätt utan att hänsyn tas till miljön. Individerna kan bli betraktade som problembärare. Samtidigt är det miljön, sättet att undervisa, sätt att organisera grupper som skolan kan påverka.

En svensk avhandling visar att det mer är elevernas sociala än kunskapsmässiga skolsvårigheter som utgör skolans allra största utmaning. Specialpedagoger och lärare ägnar kraft åt att minimera de sociala riskmomenten i skolvardagen – raster, lärarbyten, rutin- och schemabrytande verksamhet och liknande mindre lärarstyrda aktiviteter som är särskilt kritiskt. Slutsatsen är således att samspelet elever emellan och mellan lärare och elev är nyckeln i skolarbetet.

Elevhälsan

Familjecentraler, mödravårdscentraler, barnavårdscentralen, ungdomsmottagningar och elevhälsovården spelar en viktig roll för att så tidigt som möjligt uppmärksamma och ge stöd till barn och unga och deras familjer. Många vet idag inte vart de ska vända sig för att få hjälp, vilket förstärker försenat och försvårat arbetet. En stor utmaning är att samordna insatser och samverka i arbetet. En väl fungerande samverkan har visat sig ge goda resultat. Ett femtiotal kommuner har tillsammans med sina landsting sedan 2008 deltagit i ett omfattande arbete tillsammans med SKL och regeringen för att barn, unga och deras närstående ska få den hjälp de behöver när de behöver det. Inte minst har det handlat om att hitta metoder för att skola, socialtjänst och sjukvård tillsammans ska ge rätt hjälp på rätt nivå.

Kristdemokraterna menar att satsningar på samverkan och arbetet med att ge vård på rätt nivå måste fortsätta och tillämpas runt om i landet. Vi vill öka tillgängligheten till förebyggande arbete och den så kallade första linjen (primärvården, elevhälsan, ungdomsmottagningar). Föräldrar, socialtjänst, skola/elevhälsa, BUP och övrig sjukvård behöver samarbeta bättre. Målsättningen är sammanhållna förebyggande insatser som de aktörer som är involverade i barnets vardag deltar i och bidrar till.

Elevhälsan måste rustas långsiktigt för att bättre kunna möta och stödja barn och unga med psykisk ohälsa. Kristdemokraterna föreslår att en elevhälsogaranti införs så att man får kontakt med elevhälsan inom ett dygn. Vi avsätter därför totalt 250 miljoner kronor för detta ändamål, det vill säga 50 miljoner kronor utöver regeringens föreslagna

satsning. Det innebär i förlängningen också att resurser inom den specialiserade barn- och ungdomspsykiatrien kan frigöras och användas för de barn och unga som har mer omfattande behov.

Ökad fysisk aktivitet i skolan

Ett område som det finns skäl att titta vidare på handlar både om hälsa, välbefinnande och om skolprestationer. I Bunkeflostrand har forskare under nio år studerat effekterna på 200 barn som fått mer motion och idrott i skolan. En grupp elever har haft daglig schemalagd fysisk aktivitet under 45 minuter jämfört med kontrollgruppen som fick ha idrott två gånger per vecka. Slutrapporten visar att 96 procent av eleverna i den grupp som haft daglig fysisk aktivitet klarade grundskolans mål och uppnådde behörighet för gymnasieskolan. Bland dem som hade idrott två gånger i veckan var motsvarande siffra 89 procent. Det är framförallt pojkarnas resultat som påverkas. Siffrorna för pojkarna är 96 respektive 83 procent. Pojkarna med daglig fysisk aktivitet hade dessutom signifikant högre betyg i svenska, engelska, matematik samt i idrott och hälsa än de övriga pojkarna

Den här kunskapen bör tas till vara. Bättre skolresultat ger bättre hälsa. De barn som har föräldrar med en god ekonomi klarar sig bra. De som framför allt halkar efter kunskapsmässigt – och hälsomässigt – lever inte sällan i ekonomiskt och socialt utsatta sammanhang. Inte minst för dem måste denna forskning leda till slutsatser när det gäller utformningen av skolan.

Svenska elever har mindre schemalagd idrott än eleverna i många andra europeiska länder. Enligt timplanen ska grundskolan ha totalt 500 idrottstimmar, i snitt 1,5 timmar i veckan. Men skolorna har stora möjligheter att bestämma detta själva. De kan både minska antalet med 20 procent eller lägga in fler idrottspass. Detta innebär stora skillnader över landet och mellan och inom kommuner. Därför borde det inte vara upp till varje skola att göra ett val om att ha mer idrott utan istället läggas in i timplanen. Vi föreslår att antalet utökas från 500 idrottstimmar till 600 i grundskolan och att det preciseras hur fördelningen ska se ut mellan årskurserna.

Tyvärr har ”idrott och hälsa” blivit teoretiserat. Det behövs därför ett förtydligande i skollagen med avseende på att idrott ska innebära ”fysisk aktivitet” och mindre teori. Mer idrott i skolan bidrar inte bara till att göra våra barn friskare och starkare. Mer idrott bidrar också till att barnen presterar bättre i övriga skolämnen. Att röra på sig ger bättre koncentrationsförmåga vilket stimulerar inläringen.

Planera med barn i fokus

Barn och ungdomar har rätt att få vara med och påverka sin närmiljö. Det står även i FN:s konvention om barnets rättigheter. Men städer och andra miljöer där barn och unga vistas är ganska sällan planerade utifrån barnens och ungdomarnas behov. Det har genomförts, och genomförs, ett antal projekt, i offentlig såväl som i privat regi, där barn och unga fått vara delaktiga i planeringsprocesserna och detta har skett med stor framgång.

Det är viktigt att det inte stannar vid projekt utan att man hittar former för att involvera barn och unga i ett tidigt skede när exempelvis nya bostadsområden ska planeras eller gamla områden förnyas. Trafikverkets projekt tillsammans med bl.a. Boverket, ”Att stärka barns och ungas delaktighet och inflytande i fysisk planläggning” i vilket man på regeringens uppdrag skulle hitta metoder för att stärka barns rätt till inflytande i samhällsplaneringen, visade mycket goda resultat. Det genomfördes tillsammans med sex kommuner. Erfarenheterna från projektet måste få spridning i andra kommuner i landet.

Ge barn och unga rätt till en giffri vardag

Kemikalier förekommer överallt i vår vardag och är för det mesta till nytta för oss människor. Men vissa kemikalier kan framkalla allergier, rubba den naturliga hormonbalansen i kroppen och inte minst vara direkt miljöskadliga. Många ämnen har egenskaper som vi ännu inte känner till. Vi vet att yngre människor i Västeuropa idag bär på större andel giftiga kemikalier i blodet än vad deras föräldrageneration gör. Bland de ökande folkhälsoproblem som misstänks kunna kopplas till kemikalierna finns bland annat allergier, autism, depression, diabetes, fertilitetsproblem, fetma, hyperaktivitet och psykisk ohälsa. Våra barn är extra känsliga för kemikalier och därför ska de politiska besluten ta hänsyn till detta och syfta till att skydda barn och unga. Bärande principer för oss när det kommer till politiska ställningstaganden i dessa frågor är dels försiktighetsprincipen, dels att vi har ett ansvar att motverka oansvarig hushållning med jordens resurser.

Miljömärkning och allergimärkning är viktiga verktyg för att konsumenterna ska kunna göra kloka val av produkter. Men det finns en fragmentering bland märkningen som leder till förvirring och en brist på samstämmighet kring behörighetskriterierna. Kristdemokraterna vill uppmuntra konsolidering och standardisering kring märkning av produkter. Vi vill även se en öppnare dialog mellan företag och konsumenterna och ett bättre samarbete mellan intressenter.

Ett område som uppmärksammas allt mer de senaste åren är problemen med läkemedelsrester i avloppsvatten. I läkemedel som säljs i Sverige finns tusentals aktiva

ämnen och förbrukningen ökar. Läkemedlen utsöndras ur kroppen och hamnar i våra avloppssystem. Problemet är att reningsverken inte klarar att bryta ned alla läkemedelsrester utan många följer med det renade avloppsvattnet ut i naturen mer eller mindre opåverkade. Det är ännu oklart exakt hur läkemedelsresterna påverkar människans och inte minst barnens hälsa, men forskning har visat att de kan påverka fiskar och andra vattenlevande organismer negativt.

Kristdemokraterna vill att avloppsreningsverk ska utrustas med avancerade reningsmetoder som klarar av att reducera läkemedelsrester och andra föroreningar som inte reningsverken är kapabla till med nuvarande processer. Detta kan exempelvis göras genom pilotprojekt runt om i landet.

Vi föreslår nu att när en offentlig aktör, som bedriver verksamhet för barn, gör en upphandling ska den ha rätt att själv ange vilka miljö- och hälsokrav som ska gälla, såvida motparten inte kan bevisa att kraven är obefogade. Detta skulle gälla allt ifrån leksaker och nappflaskor till mat och dryck som i första hand konsumeras av barn i verksamheterna. Detta skulle exempelvis möjliggöra för en kommun att driva förskola med giftfri profil.

Kristdemokraterna menar att det ska vara självklart att vi måste kunna lita på att våra livsmedel är säkra, att kläderna vi köper till våra barn inte ska innehålla antimögelmedlet dimetylfumarat, att inte barnmatsburken innehåller bisfenol A eller att leksaker som pennskrin och suddgummin inte innehåller ftalater. (Ftalater är en grupp kemiska ämnen som bland annat används som mjukgörare i plast. Några av dem klassas som hälsofarliga och kan vara skadliga för fortplantningsförmågan).

Reglering kring leksaker sker dels på EU-nivå och dels på nationell nivå. Leksaker är en produktgrupp som regleras av speciallagstiftning, eftersom de ska uppfylla särskilda krav på säkerhet. Elektroniska leksaker styrs dessutom av ytterligare lagstiftning, det så kallade RoHS-direktivet (Restriction of the use of certain Hazardous Substances in electrical and electronic equipment). Det är ett EU-direktiv som helt förbjuder vissa farliga ämnen i produkter.

Kemikalieinspektionen som är tillsynsmyndighet med ansvar för att företagens och samhällets kemikaliekontroll sköts rätt har funnit i analyser av bland annat elektroniska leksaker att många innehöll höga blyhalter. Tidigare i år visade färsklaboratorieanalyser på höga halter av tungmetaller i barngröt och välling. För en av de testade grötprodukterna räckte det med tre portioner om dagen för att komma upp i blynivåer som kan påverka hjärnans utveckling hos ett barn.

Sedan den 1 mars 2011 är det inte längre tillåtet att tillverka nappflaskor med bisfenol A och sedan den 1 juni 2011 är det inte längre tillåtet att sälja nappflaskor med

bisfenol A i butiker inom EU. Regeringen har även lagt fram ett förslag om förbud mot all användning av bisfenol A i barnmatsförpackningar från den 1 juli 2013, och i detta arbete har Kristdemokraterna varit pådrivande.

De senaste åren har det skett en snabb utveckling av så kallad nanoteknologi och användning av nanomaterial ökar kraftigt. Konsumentprodukter som innehåller nanopartiklar är till exempel bildäck, UV-filter i solkräm och färgat glas. Nanostrukturerade ytor som inte repas och inte blir smutsiga finns i stekpannor och i vissa typer av sportkläder.

Nanopartiklar har många användningsområden men vi vet fortfarande lite om hur människa och miljö utsätts för materialet vars risk, spridning och exponering inte är tillräckligt känd. Den lagstiftning som finns är undermålig. Eftersom nanomaterial ofta används eller importeras i mycket små mängder så faller de tex inte inom EU:s Reach-lagstiftning. Det pågår en översyn av den gemensamma lagstiftningen för nanomaterial av EU-kommissionen.

Det finns ett behov av mer kunskap om nanomaterial, kombinationseffekter och hormonstörande ämnen. Kristdemokraterna vill förstärka arbetet med kemikaliesäkerhet såväl på nationellt plan som inom EU och internationellt. Vidare måste företag och branscher arbeta mer med utfasning av vissa kemikalier och inte minst med substitution.

Kristdemokraterna vill att EU:s regelverk ska ge enskilda länder större möjligheter att införa strängare regler av miljöskäl i syfte att gå före i miljöpolitiken såsom i fallet med bisfenol A. Idag krävs det att medlemsstaten i fråga har särskilda förhållanden som motiverar strängare regler än de gemensamma reglerna. En högre politisk miljöambition bör i sig vara skäl för att godkänna strängare regler i ett medlemsland. Vi anser att detsamma ska gälla när syftet är att skydda människors hälsa. Det ska vara möjligt för en medlemsstat att bestämma att konsumenterna ska kunna lita på att den barnmat som köps i affären inte innehåller gifter.

Främja psykisk hälsa

Hemmiljön, familjelivet och uppväxtförhållandena påverkar vår hälsa och livskvalitet. En sund och framgångsrik utveckling av samhället och landet måste därför utgå från familjens villkor och vardag – alla familjers, oavsett hur familjen ser ut. Ingen människa kan fungera optimalt i sina olika roller i livet om man inte har balans i tillvaron. Detta är viktigt i det lilla men också i det stora. Det är viktigt för oss som vuxna, men inte minst viktigt för barnen som är helt beroende av föräldrarnas omsorg och fostran. Familjen är den gemenskap som i stor utsträckning formar den framtida generationen. En politik som stödjer familjer är helt centralt och skapar en god spiral som ser till barnens välfärd, personens livskvalitet och ytterst hela landets intressen.

Den ökande psykiska ohälsan hos barn och unga är ett av vår tids största samhällsproblem. Enligt Socialstyrelsen uppger alltfler ungdomar psykiska besvär som oro eller ångslan. Det är framförallt depressioner, ångestsjukdomar och missbruk som ökar. Det har också skett en ökning bland ungdomar som behöver sjukhusvård på grund av psykisk sjukdom.

Våra unga mår helt enkelt inte så bra som de, materiellt sett, har det. Några säkra svar på vad som är orsak till utvecklingen finns inte.

Barn och unga som har, eller riskerar att utveckla, psykisk ohälsa är ett högt prioriterat område för Kristdemokraterna. I regeringsställning har vi därför vidtagit flera viktiga åtgärder. Vi har bland annat tagit fram en plan för riktade insatser inom psykisk ohälsa (PRIO) under perioden 2012–2016. Handlingsplanen ska lyfta fram ett antal prioriterade områden och insatser som ska ligga till grund för regeringens arbete på området. En av de målgrupper som särskilt prioriteras är barn och unga.

Under 2013 gav alliansregeringen fem olika myndigheter i uppdrag att säkerställa en samordnad och behovsanpassad statlig kunskapsstyrning inom området psykisk ohälsa. Socialstyrelsen leder projektet som pågår till december 2015. En första och andra delrapport har lämnats som beskriver prioriteringarna av insatserna för bl.a. självskadebeteende, depression och självmordsprevention för barn och unga.

Under 2014 gav alliansregeringen Folkhälsomyndigheten i uppdrag att lämna förslag på utformningen av en samordnad, effektiv och behovsanpassad statlig kunskapsstyrning som stöd för lokalt och regionalt självmordspreventivt arbete. Folkhälsomyndigheten föreslår flera förändringar, bland annat en ny struktur där samordningsansvaret på nationell och regional nivå tydliggörs. Vi förväntar oss att regeringen snarast för arbetet vidare.

I oktober varje år gör Myndigheten för vård- och omsorgsanalys en utvärdering av handlingsplanen PRIO. En slutrapport ska lämnas 2017. Den senaste utvärderingen visar att PRIO har uppnått resultat under 2013 men att det inte räcker.

Kristdemokraterna välkomnar att regeringen har utsett en samordnare för psykisk hälsa och att man har gett Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor i uppdrag att genomföra en jämställdhetsinsats med fokus på ungas psykiska hälsa, trygghet och välbefinnande.

En rad åtgärder har genomförts och pågår för närvarande för att minska den psykiska ohälsan och självmord bland barn och unga. Men det finns mer att göra.

Andreas Carlson (KD)

Jakob Forssmed (KD)

Emma Henriksson (KD)

Annika Eclund (KD)

Mikael Oscarsson (KD)

Caroline Szyber (KD)